

TÁRSASÁGI ÜGYEK

Elhunyt Szabó Zoltán, kolozsvári egyetemi tanár

Visszaemlékezem... 1972-ben találkoztam vele először, amikor első ízben mehettem Erdélybe. Már korábban eltávozott kedves jó Balogh Dezső barátom hozott össze bennünket. Egy kolozsvári eszpresszóban beszélgettünk, elsősorban a fellendülni kezdő stilisztikáról. Számomra hamar kiderült, hogy széles látókörű, az elméleti kérdésekben is jártas kollégáról van szó, akivel kimondatlanul is szoros barátságot kötöttem. Aztán a hetvenes évek vége felé hivatalos úton jártam a bukaresti egyetemen. Ő már előbb megszervezte ott és vezette a magyar tanszéket. Ezúttal azt is bizonyította, hogy – ami ránk, magyarországiakra a politikai elzárkózás miatt nem volt jellemző – éppen a francia–román kapcsolatok következtében ő jól ismeri a nyugati új nyelvészeti áramlatokat: a strukturalizmuson kívül a generatív nyelvészetet, a szövegnyelvészeti, szemiotikai, kommunikációelméleti stb. vizsgálódásokat.

Barátságunk sose szakadt meg, sőt a kilencvenes évek elejétől felerősödött. Szabó professzor ugyanis mindig – hacsak Magyarországon tartózkodott – hűségeseen részt vett az általam vezetett Stíluskutató csoport havonkénti értekezletén, konferenciáin és a Kruzsok összejövetelein. Lelkesedéssel figyelte munkánkat, és mindig tanulságos recenzióiban, valamint egy-egy hozzászólásában meg is írta, illetőleg el is mondta dicsérő és bíráló megjegyzéseit. Legutoljára néhány hónappal ezelőtt arra kért, hogy az általa szerkesztett, fél évszázada megjelenő Nyelv- és Irodalomtudományi Közleményekről lehetőleg gyorsan írjak méltatást a folyóirat számára. Természetesen készséggel megtettem, telefonon köszönte meg. Ez lett az utolsó találkozásunk.

Szabó Zoltán kitűnő alapról indult el tudományos pályáján. A régi Kis-Küküllő megyei Hosszú-aszón született 1927-ben. Középiskolai tanulmányait a híres marosvásárhelyi, majd a székelyudvarhelyi főgimnáziumban folytatta. Hadifogsága is hasznára vált: megtanult angolul, és megerősítette német tudását. Angol–német szakosként kezdte meg egyetemi tanulmányait a kolozsvári Bolyai Egyetemen, és az akkori, gyakran változó és a nyugati nyelveket visszaszorító tanügyi reformok miatt csak később vált magyar egyszakos hallgatóvá. Viszont olyan kiváló tudósoktól tanulhatott – és nagyon is tanult –, mint Szabó T. Attila, Márton Gyula és Gálffy Mózes: közelebbről filológiai alaposágot, történeti szemléletet, adatokon nyugvó módszert. Valamiképpen tehát Szabó Zoltán életpályája is igazolja, hogy – mint Magyarországon – a modern nyelvészeti irányoknak azok lettek kiemelkedő képviselői, akik a nyelvtörténeti iskolát kijárták. A gyakornok, majd tanársegéd, illetve adjunktus Szabó Zoltán főleg a tanszék két, iskolát teremtő diszciplínájában: a nyelvtörténetben és a dialektológiában olyan eredményt ért el, hogy már 1965-ben megjelent „A kalotaszegi nyelvjárás igeképző-rendszere” című ígéretes könyve, és a mindenben szigorú Szabó T. Attila dicséretét is kiérdemelte.

Szabó Zoltán azonban – bár nem lett hűtlen a korábban művelt diszciplínáihoz – ezután inkább a modernnek számító tudományágak felé fordult. És tegyük hozzá: elsősorban az elméleti háttér érdekelte, továbbá, mintegy belső indíttatásra, mindig az újabban felmerülő jelenséget, tárgykört – szinte elsőként – igyekezett megragadni, vizsgálni. Így járult hozzá az újjászülető stilisztika elméleti és mód-

szertani megalapozásához, kiszélesítéséhez. Idevágó fő művei: „Kis magyar stilisztika” (társszerzőkkel, Bukarest, 1968.) és „A mai stilisztika nyelvelméleti alapjai” (Dácia Kiadó, Kolozsvár, 1977.). Megalapozza aztán a magyar stílustörténetet: a „Kis magyar stílustörténet” több kiadása után megjelentette ugyanis egyetemi tankönyvként „A magyar szépírói stílus történetének fő irányai” című munkáját (Corvina, Bp., 1998.); ebben egyébként eljut egészen a posztmodern tárgyalásáig. Közben részletesen tárgyalja az ún. tárgyas-intellektuális stílust, s tanítványaival együtt külön kötetben vizsgálja az impresszionista stílust (Tanulmányok a magyar impresszionista stílusról. Kriterion Kiadó, Bukarest, 1976.), továbbá a szecessziót (Az Arany-alapra arannyal? Tanulmányok a magyar irodalmi szecesszió stílusáról. Tinta Kiadó, Bp., 2002.). Legújabban pedig az összehasonlító stílustörténetről értekezett (Gondolatok az összehasonlító stílustörténetről: MNy. 2006: 143–54). – Kiveszi aztán részét a szövegnyelvészet, a szövegtan alapjainak, vizsgálati módszerének a kidolgozásából. Ilyen jellegű írása: „A szövegnyelvészet jelentősége” című tanulmány az általa szerkesztett „A szövegvizsgálat új útjai” című kötetben (Bukarest, 1982.). Módszeresen felépített – mondhatnánk – tankönyve: „Szövegnyelvészet és stilisztika” (Tankönyvkiadó, Bp., 1988.).

Nem szóltam a magyar irodalmi nyelv történetét vizsgáló, valamint a pragmatikát tárgyaló és más – igen nagyszámú – nyelvészeti dolgozatáról, idegen nyelvű műveket is ismertető, sokirányú recenzióiról. Arról sem, hogy mennyire szeretett – és tudott – tanítani (hosszabb ideig volt a pécsi, a budapesti egyetemnek és a miskolci Bölcsész Egyesület magánegyetemének oktatója). Így is aligha csodálkozhatunk, hogy valósággal iskolát teremtett a kolozsvári egyetemen, és hogy tanítványai – hűen követve mesterüket – ott vannak a magyarországi és romániai egyetemeken, főiskolákon, középiskolákban.

Kimondhatatlanul nagy tehát a veszteség. Egy vigasztalhat bennünket: Szabó Zoltán műveiben továbbra is itt lesz közöttünk.

SZATHMÁRI ISTVÁN